

До спеціалізованої вченої ради Д.08.727.02.
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26

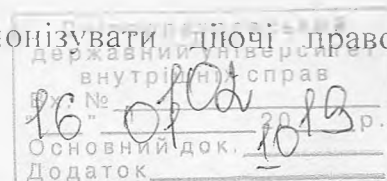
ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Кузьменка Сергія Сергійовича
«Розслідування шахрайства, пов'язаного з інвестуванням коштів у
будівництво об'єктів нерухомості», поданої на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук (доктора філософії) зі спеціальності 12.00.09 –
кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-
розшукова діяльність

Розвиток будь-якої сучасної держави, без сумніву, перебуває у тісному взаємозв'язку з економічним підйомом її інститутів, стабілізацією та зростанням рівня життя населення. Ці процеси закономірно пов'язані зі збільшенням обсягів будівництва та забудовою промислового і житлового сектору. Доступність об'єктів будівництва, особливо його житлового фонду, є гарантією соціального захисту громадян.

Останнім часом активно зростають темпи зведення новобудов в Україні, особливо у великих мегаполісах, що зумовлює вкладення масових інвестицій у процес будівництва об'єктів нерухомості. Проте не завжди така діяльність є законною, а значний обіг грошових коштів нерідко привертає увагу шахраїв. Шахрайські схеми заволодіння коштами інвесторів, призначеними для будівництва, викликають особливий резонанс, що зумовлює реакції правоохоронних органів з метою запобігання таким проявам.

Зазначене ставить перед наукою, законодавчою та правоохоронною практикою завдання негайної розробки та реалізації нових підходів до боротьби зі злочинністю, відшукування нових методів протидії, що відповідають реаліям сьогодення. Такі вимоги висуває і Тематика пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності Національної поліції України на період 2015-2019 рр., затверджена наказом МВС України від 16.03.2015 № 275. У цьому напрямку здійснювана у нашій країні судово-правова реформа покликана гармонізувати діючі правові



відносини, привести їх у відповідність до вимог міжнародних стандартів, переглянути низку положень національного законодавства, що має привести до вдосконалення процедури розкриття та розслідування злочинів під кутом зору забезпечення реалізації основного принципу правової держави – визнання людини, її життя, здоров'я, честі, гідності, недоторканості її власності найвищою соціальною цінністю.

Останнім часом сфера обігу нерухомості стала об'єктом особливої уваги фахівців різних галузей знань (криміналістики, кримінології, кримінального та цивільного права), які проводили наукові дослідження у різних напрямках і внесли істотний вклад у розвиток теорії криміналістичної методики розслідування шахрайств у різних сферах та практику боротьби із цим явищем, дослідили причини та тенденції його розвитку. Разом з тим, окремі результати раніше проведених досліджень є дискусійними і ґрунтуються на положеннях законодавства, що зазнало змін, або взагалі залишилися поза увагою вчених.

Наведене свідчить про необхідність комплексного монографічного дослідження методики розслідування шахрайства, пов'язаного з інвестуванням коштів у будівництво об'єктів нерухомості, в умовах розвитку суспільних відносин з урахуванням реалій сьогодення та стрімких змін у законодавстві. У своїй сукупності зазначені фактори обумовлюють необхідність поглиблення теоретичних розробок, що свідчить про актуальність теми дисертаційного дослідження, його наукове, теоретичне та практичне значення.

Саме тому актуальність теми дисертаційного дослідження не викликає сумнівів.

Основна мета, яку поставив перед собою дисертант, – це вирішити конкретне наукове завдання з розробки методики розслідування шахрайства, пов'язаного з інвестуванням коштів у будівництво об'єктів нерухомості. Досягнення поставленої мети і вирішення конкретних завдань дисертанту, в основному, вдалося досягти з достатнім рівнем обґрунтованості сформульованих наукових положень, висновків та пропозицій.

Теоретичною, науково-інформаційною, правовою основою дисертаційного дослідження, яка дала можливість результативно та на досить

високому рівні вирішити поставлені проблеми, є наукові праці ряду вчених, які досліджували як шахрайства у загальному вигляді, так і шахрайства, пов'язані із нерухомістю: В.П. Бахіна, В.Д. Берназа, Р.С. Белкіна, А.Ф. Волобуєва, В.І. Гасика, С.В. Головкина, С.В. Дехтярьова, В.Г. Дрозд, А.В. Іщенко, Н.Ю. Кириленко, Н.І. Клименко, О.Н. Колесніченка, В.О. Коновалової, В.С. Кузьмічова, О.В. Курмана, В.В. Лисенка, В.Г. Лукашевича, С.Д. Лук'янчикова, С.І. Мінченка, О.Л. Мусієнка, Т.В. Охрімчук, Т.А. Назинич, М.І. Порубова, О.В. Пчеліної, В.Л. Оргинського, М.В. Салтевського, М.О. Селіванова, Р.Л. Степанюка, В.В. Тіщенко, Л.Д. Удалової, К.О. Чаплинського, Ю.М. Черноус, С.С. Чернявського, В.Ю. Шепітька та ін.

Питання криміналістичного забезпечення розслідування шахрайства, пов'язаного із нерухомістю, його кримінологічної та кримінально-правової характеристики розглядали такі вчені, як: Д.М. Андреев, А.В. Ваврищ, О.В. Дикий, С.М. Князев, Р.А. Запорожець, А.В. Микитчик, Х.М. Михайлова, Н.В. Павлова, І.М. Попова, Д.А. Птушкін, Г.М. Чернишов та ін.

Методологія дослідження в першу чергу базується на сучасних загальнонаукових методах пізнання об'єктивної дійсності. Поряд з діалектичним методом дослідження застосовувалися і визнані окремі методи: системно-структурний, порівняльно-правовий, формально-логічні, статистичні, соціологічні та інші.

Про наукову новизну отриманих результатів (як і про особистий внесок дисертанта в правову науку) свідчить, зокрема, формулювання типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування шахрайств, пов'язаних із інвестуванням коштів в будівництво об'єктів нерухомості, у зміст яких покладено дані відносно події злочину та особи, яка його вчинила, а також джерело інформації, з якого стало відомо про вчинений злочин; визначення взаємодії слідчого з іншими суб'єктами при розслідуванні шахрайства, пов'язаного з інвестуванням у будівництво об'єктів нерухомості; формулювання переліку тактичних завдань, які стоять перед слідчими та іншими взаємодіючими з ними органами у ході розслідування шахрайства, пов'язаного з інвестуванням коштів у будівництво об'єктів нерухомості, та

розроблення комплексу дій для їх вирішення, в рамках кожної тактичної операції; удосконалення форм і видів взаємодії слідчого з оперативними підрозділами, представниками місцевих, державних органів та інших контролюючих органів, що реалізують державну політику у сфері містобудування з питань проєктної документації, дотримання будівельних норм та технічних стандартів, інших нормативних вимог під час виконання підготовчих і будівельних робіт, а також банківськими установами з питань проведення операцій за рахунками конкретної юридичної або фізичної особи; удосконалення положень щодо системи даних про обстановку злочину в розрізі регулятивного законодавства з питань будівництва нерухомості, а також крізь призму дослідження взаємодіючих обставин, факторів, процесів, умов часу та місця, в яких відбуваються підготовчі дії та дії із безпосереднього вчинення шахрайства, та виокремлення кореляційних зв'язків між ними; удосконалення системи типових способів шахрайств при інвестуванні коштів у будівництво об'єктів нерухомості через призму характеристики їх складових елементів; удосконалення комплексу заходів щодо встановлення ознак шахрайства, пов'язаного із інвестуванням коштів у будівництво об'єктів нерухомості, а також комплексу оперативно-розшукових заходів, організаційно-технічних заходів, слідчих (розшукових) та інших дій, спрямованих на встановлення та затримання шахраїв, збір доказів, що підтверджують їх провину та характер злочинної діяльності, а також заходів, спрямованих на з'ясування причетності до цього інших осіб; та інших принципово важливих положень.

Дисертація, відповідно до мети і завдань дослідження, складається з вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел (205 найменувань) та додатків.

В основному дисертація має суто прикладне значення, в якій сформульовані окремі теоретичні положення та практичні рекомендації, які можуть бути використані: у практичній діяльності для удосконалення діяльності органів прокуратури та оперативних, слідчих й експертних підрозділів Національної поліції України (акти впровадження Криворізької місцевої прокуратури № 3 Дніпропетровської області від 18.06.2018,

Дніпропетровського НДЕКІЦ МВС України від 15.06.2018); у навчальному процесі — при викладанні навчальних дисциплін «Криміналістика», «Кримінальний процес», «Організація розслідування злочинів», «Криміналістичні засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень», а також при підготовці підручників, посібників, текстів лекцій і навчально-методичних матеріалів, проведенні семінарів і практичних занять з кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності (акти впровадження Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 10.06.2018, Університету митної справи та фінансів від 15.06.2018) тощо.

Дисертант проаналізував достатній обсяг літератури стосовно теми свого дослідження, вивчивши проблемні питання, що виникають при розслідуванні шахрайств, пов'язаних із будівництвом об'єктів нерухомості.

Зупинюсь лише на тих результатах дисертаційного дослідження, що мають суттєву новизну і в сукупності вирішують актуальні та складні проблеми, пов'язані з метою даного дослідження.

1. Дисертант здійснює науковий аналіз обстановки вчинення шахрайства в розрізі регулятивного законодавства в сфері будівництва об'єктів нерухомості. Окрім традиційних елементів змістовної частини обстановки вчинення злочину (часу, місця, умов тощо), він проаналізував об'єктивну обстановку, що склалася у будівництві нерухомості, враховуючи правовий режим функціонування правовідносин у цій сфері та його вплив на визначення предмету злочинного посягання, обрання способу вчинення злочину, внаслідок якого утворюються певні сліди, вибір жертви злочинного посягання тощо (підрозділ 1.2).

2. Автор вдало окреслює та систематизує способи вчинення шахрайств, пов'язаних з інвестуванням коштів у будівництво об'єктів нерухомості: 1) якщо кошти за будівництво об'єктів нерухомості від інвесторів отримуються особами, які не є держслужбовцями і не мають відношення до процесу будівництва нерухомості, а також супроводження правочинів, пов'язаних із нею, зокрема: «створення фіктивних юридичних осіб»; «фіктивний розіграш квартир у новобудові» тощо; 2) якщо шахрайство вчиняється особами, котрі

мають відношення до процесу будівництва нерухомості: «оформлення інвестицій у будівництво шляхом укладання подвійних (потрійних) договорів купівлі-продажу об'єкта нерухомості»; «отримання забудовником дозволу на будівництво будинку певною кількістю поверхів і оголошення про цей намір інвесторам, а внаслідок будівництво будівлі з іншою кількістю поверхів» (обману у намірі); «привласнення управителем (кредитором) грошових коштів, інвестованих у будівництво, без передачі їх за призначенням забудовнику»; «збір коштів від інвесторів та продовження забудови об'єктів нерухомості у разі визнання забудовника банкрутом» (що в подальшому стає підставою для припинення будівництва); «збирання коштів від інвесторів та здійснення будівництва, не маючи всіх дозволів на забудову»; «збирання коштів від інвесторів та здійснення будівництва об'єктів нерухомості, щодо яких витік термін дії дозволів на забудову»; 3) шахрайське заволодіння інвестором грошима іншого інвестора через укладання договору відступлення права вимоги; 4) в окрему групу віднесено й шахрайські дії при отриманні іпотечного кредиту (підрозділ 1.3).

3. Значну увагу у роботі приділено дослідженню особи шахрая та характеристики осіб потерпілих. Так, дисертантом встановлено, що особи, які вчиняють шахрайства, пов'язані із будівництвом нерухомості, в основному є високоінтелектуальними особами, винахідливими, комунікабельними, вміють за допомогою аргументів та психологічного впливу схилити на свій бік опонентів. У 76 % випадків вони є фахівцями у різних галузях: економіки, права, інформаційних технологій та банківської справи, сфери будівництва. Якщо навіть шахраї не є фахівцями у певній галузі, вони мають корупційні зв'язки із обізнаними особами та отримують від них консультаційну допомогу. У 23 % випадків простежується факт сприяння держслужбовців у вчиненні шахрайства. Автором справедливо зауважено, що в абсолютній більшості такі шахрайства вчиняється злочинним угрупованням, зокрема групою осіб за попередньою змовою (54 %) або організованою злочинною групою (18 %).

4. Вагомим внеском є визначення дисертантом основних поведінкових детермінантів особи потерпілого, що впливають на вчинення шахрайства та

проявляються у: небажанні звертатися за допомогою до спеціалістів для роз'яснення та перевірки низки юридичних питань; недостатньо прискіпливому підході до вибору забудовника; недостатній юридичній обізнаності та довірливості по відношенню до дій забудовника; недостатньому контролюванні діяльності забудовника під час проведення будівельних робіт; неуважному ставленні до вивчення змісту документів, що оформлюються; незверненні до правоохоронних органів у разі виявлення фактів порушень при забудові та здачі об'єктів нерухомості до експлуатації; небажанні відстоювати свої права у разі їх порушення через зневіру та проблематичність розмежування шахрайських дій від цивільно-правових деліктів тощо (підрозділ 1.4).

5. Новизною є авторське визначення взаємодії слідчого з іншими суб'єктами при розслідуванні шахрайства, пов'язаного з інвестуванням у будівництво об'єктів нерухомості, як спільної, узгодженої діяльності правоохоронних, контролюючих органів і органів, що здійснюють нагляд у сфері будівництва, та їх службових осіб з оптимальним співвідношенням повноважень, методів і засобів, визначених законодавством для кожного суб'єкта такої діяльності, що спрямована на запобігання шахрайств у сфері будівництва, їх розкриття та розслідування (підрозділ 2.2).

6. Вагомим внеском у науку та практику можна вважати запропоновані автором напрями дій слідчого у типових ситуаціях розслідування шахрайства, пов'язаного з інвестуванням коштів у будівництво об'єктів нерухомості (підрозділ 2.1), та розгляд методики розслідування таких злочинів через призму тактичних операцій (розділ 3).

Ці результати дослідження вказують на те, що дисертант вирішив складні проблеми, спрямовані на подальше удосконалення правовідносин на досудових стадіях між суб'єктами кримінального процесу під час розслідування шахрайства, пов'язаного з інвестуванням коштів у будівництво об'єктів нерухомості.

Основні положення, ідеї, висновки, пропозиції пройшли свою апробацію і впроваджуються в практику. Зокрема, вони отримали позитивну оцінку на науково-практичних конференціях. Автор має наукові праці за

обраною темою, з яких п'ять – у наукових журналах та збірниках наукових праць, визначених МОН України як фахові видання з юридичних наук, та одна – у періодичному виданні іншої держави.

Разом з тим робота викликає певні зауваження та побажання, що можуть бути підставою для дискусії під час захисту дисертації і враховані автором при подальшій роботі в обраному напрямку своїх досліджень.

1. Автором сформований достатньо об'ємний перелік тактичних операцій, спрямованих на вирішення завдань, які стоять перед слідчими, працівниками оперативних підрозділів та іншими взаємодіючими з ними особами у ході розслідування шахрайства, пов'язаного з інвестуванням коштів у будівництво об'єктів нерухомості, і це є вагомим внеском в науку та практику розслідування злочинів даної категорії. Між тим, розглядаючи тактичні операції, автор чомусь оминає увагою тактичні комбінації. Крім того, автору доцільно було б дослідити питання щодо співвідношення категорій «тактична операція» та «тактична комбінація», адже в криміналістичній літературі дотепер тривають дискусії щодо визначення та змістовної частини цих понять.

2. Автор, спираючись на положення загальної теорії криміналістики й узагальнення досвіду практичної діяльності, намагався розв'язати назрілі сучасні питання протидії та розслідування злочинів, пов'язаних із будівництвом нерухомості. Вирішення поставлених завдань відбувалось шляхом порівняння поглядів вчених, аналізу чинного законодавства та дослідженням емпіричної бази. Дисертантом вивчено 97 кримінальних справ (проваджень) з проблематики дослідження, що розслідувалися у Дніпропетровській, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Львівській, Миколаївській, Одеській та Чернівецькій областях. Між тим, як на наш погляд, для підтвердження достовірності та аргументації підходів до досліджуваної проблематики дисертанту необхідно було б проаналізувати більшу кількість таких матеріалів та охопити більш широку географію регіонів.

3. Стосовно взаємодії слідчого з контролюючими органами у сфері містобудування (підрозділ 2.2) дозволимо висловити деякі міркування.

Виникають сумніви щодо коректності постановки питання про можливість взаємодії слідчого і представників певної державної або приватної установи. Адже взаємодія, з позиції ряду науковців, можлива при спільній діяльності рівнозначних за статусом суб'єктів. Виникає питання стосовно такої рівнозначності. При розслідуванні злочинів слідчий є організатором і необхідно визначитися, чи є між ними взаємодія, чи має місце інша форма співпраці.

4. Приділяючи достатню увагу взаємодії підрозділів Національної поліції з місцевими та державними органами, що реалізують державну політику у сфері містобудування, іншими контролюючими органами з питань розслідування правопорушень у сфері будівництва житла, автор чомусь оминув увагою питання взаємодії в рамках міжнародного співробітництва.

Однак викладені зауваження мають дискусійний характер і стосуються окремих питань теми дисертаційного дослідження, з яких автор має право на власну точку зору і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації в цілому.

Повнота викладеного матеріалу і обґрунтованість висновків, зроблених дисертантом, дають підстави визнати, що дисертація С.С. Кузьменка є самостійним, завершеним науковим твором монографічного характеру, а отримані ним результати в межах проведеного дослідження пропонують варіанти вирішення складного завдання з подальшого вдосконалення методики розслідування шахрайств, пов'язаних з інвестуванням коштів у будівництво об'єктів нерухомості.

Основні результати дисертаційного дослідження викладені в публікаціях автора. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації. Дисертація й автореферат відповідають вимогам до вказаного роду кваліфікаційних наукових робіт. Наведеним підтверджується, що дисертант Кузьменко Сергій Сергійович зробив особистий внесок у подальшу розробку виокремлених ним наукових проблем, що мають теоретичну та практичну значущість і вирізняються науковою новизною.

Викладене дає підстави для висновку, що дисертація Кузьменка Сергія Сергійовича «Розслідування шахрайства, пов'язаного з інвестуванням

коштів у будівництво об'єктів нерухомості» у повній мірі відповідає вимогам п. п. 9, 11 Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ

Доцент кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства
Харківського національного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

« 11 » січня 2019 р.



О.В. Пчеліна

